

प्रश्न-पत्रस्य अङ्कविभाजनपत्रम् (ब्लूप्रिंट)
उच्चतरमाध्यमिकछात्राणां कृते

कक्षा — द्वादशी (XII)
विषय — संस्कृतम् (विशिष्टम्)

पूर्णाङ्काः — 100
समयः — घण्टात्रयम्

| स. क्र. | इकाई | इकाई- अनुसारेण आवंटिताङ्काः | अङ्कानुसारं प्रश्नानां सङ्ख्या | | | | | पूर्णप्रश्नाः |
|---------|--|-----------------------------------|--------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|---------------|
| | | | 01 अङ्कः | 04 अङ्काः | 05 अङ्काः | 06 अङ्काः | 10 अङ्काः | |
| 01 | सन्धिः | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 02 | समासः | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 03 | अव्ययम् | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 04 | धातुरूपाणि | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 05 | शब्दरूपाणि | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 06 | प्रत्ययः | 03 | 03 | — | — | — | — | 03 |
| 07 | पर्याय / विलोमचयनम् / विशेषण-विशेष्यम् | 05 | 05 | — | — | — | — | 05 |
| 08 | सूक्तिः | 02 | 02 | — | — | — | — | 02 |
| 09 | युग्ममेलनम् | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 10 | एकपदेन प्रश्नोत्तराणि | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 11 | एकवाक्येन प्रश्नोत्तराणि | 06 | — | — | — | 01 | — | 01 |
| 12 | कारकप्रयोगः | 05 | — | — | 01 | — | — | 01 |
| 13 | रिक्तस्थानपूर्तिः | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 14 | सुभाषितम् | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 15 | कथाक्रमसंयोजनम् / अनुच्छेदलेखनम् | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 16 | रस-छन्द-अलङ्कारपरिचयः | 06 | — | — | — | 01 | — | 01 |
| 17 | संस्कृतसाहित्यपरिचयः / कविपरिचयः | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 18 | गद्यम् | 08 | — | 02 | — | — | — | 02 |
| 19 | पद्यम् | 08 | — | 02 | — | — | — | 02 |
| 20 | अपठितांशः | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 21 | पत्रम् | 04 | — | 01 | — | — | — | 01 |
| 22 | निबन्धलेखनम् | 10 | — | — | — | — | 01 | 01 |
| | पूर्णयोगः | 100 | 25 | 12 | 01 | 02 | 01 | 41 |

निर्देशः — प्रश्नपत्रे प्रायः विंशतिः प्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नेषु उपप्रश्नाः अपि विधेयाः ।
पञ्चविंशतिः अङ्कानाम् वस्तुनिष्ठप्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति ।

- प्र. 3 (क) 'सेवते' इत्यत्र लकारः अस्ति — 1 x 6
- अ) लोटलकारः ब) लृटलकारः
 स) लङ् लकारः द) लटलकारः
- (ख) 'सेविष्यते' इत्यत्र पुरुषः अस्ति —
- अ) मध्यमपुरुषः ब) प्रथमपुरुषः
 स) उत्तमपुरुषः द) कोऽपि नास्ति
- (ग) 'सेवताम्' इत्यत्र लकारः अस्ति —
- अ) लोटलकारः ब) लटलकारः
 स) लङ् लकारः द) लृटलकारः
- (घ) 'चन्द्रमसम्' इत्यत्र विभक्तिः अस्ति —
- अ) चतुर्थी ब) तृतीया
 स) प्रथमा द) द्वितीया
- (ङ) 'राज्ञे' इत्यत्र विभक्तिः अस्ति —
- अ) चतुर्थी ब) द्वितीया
 स) तृतीया द) पञ्चमी
- (च) 'सुधीः' इत्यस्य मूलशब्दः अस्ति —
- अ) सु ब) धी
 स) सुधा द) सुधी
- प्र. 4 (क) 'आदाय' इत्यत्र प्रत्ययः अस्ति — 1 x 3
- अ) दा ब) ल्यप्
 स) आद द) आ
- (ख) 'हन्तव्यः' इत्यत्र प्रत्ययः अस्ति —
- अ) हन् ब) तव्यः
 स) तव्यत् द) हन्तव्य
- (ग) 'अधोलिखितेषु' तुमुन् प्रत्ययः अस्ति —
- अ) गत्वा ब) परिशीलयितुम्
 स) पठितवान् द) गतः
- प्र. 5 (क) एकः उपायः इत्यत्र विशेषणम् अस्ति — 1 x 5
- अ) उपायः ब) एकः
- (ख) 'उत्तमः सङ्कल्पः' इत्यत्र विशेष्यम् अस्ति —
- अ) सङ्कल्पः ब) उत्तमः
- (ग) 'सुप्तम्' इत्यस्य विलोमशब्दः अस्ति —
- अ) शयनम् ब) जागृतम्
 स) जागरणम् द) जागरुकता

- (घ) "मृत्युः" इत्यस्य विलोमशब्दः अस्ति –
 अ) जन्म ब) मरणम्
 स) जन्मम् द) जनम
- (ङ) "राजा" इत्यस्य पर्यायशब्दः अस्ति –
 अ) नरः ब) नृपः
 स) मानवः द) नायकः

प्र. 6 अनुद्योगेन तैलानि नाप्तुमर्हति 1x2
 क) अ) तिलेभ्यो ब) यवेभ्यो

ख) स्वभावो यादृशो न जहाति कदाचन
 अ) कस्य ब) यस्य

प्र.7 युग्ममेलनं कुरुत – 1x4
 अ आ
 क) पूर्णमदः – दर्भैः
 ख) अर्द्धावलीढैः – विष्णुः
 ग) मृदुनि – पूर्णमिदम्
 घ) सुदर्शनचक्रम् – मृगशरीरे

प्र. 8 अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखत – 4
 क) सर्वः कुत्र नन्दतु ?
 ख) नचिकेता कति रात्रीः तत्र न्यवसत् ?
 ग) "अभिज्ञानशाकुन्तलम्" कस्य कृतिः ?
 घ) शास्त्रं सर्वस्य किं भवति ?

प्र. 9 अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि एकवाक्येन लिखत – 6
 क) दाने कीदृश्यः धेनवः आसन् ?
 ख) अष्टावक्रं दृष्ट्वा सर्वे किं कृतवन्तः ?
 ग) अनर्थाः केषु बहुलीभवन्ति ?

प्र. 10 अधोलिखितगद्यांशौ पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – 2 x 4
 क) तादृशीं सभां प्रवेष्टुम् अष्टावक्रः प्रायतत। परम् अष्टावक्राय अवकाशं कः प्रयच्छति? तस्य तत्र कोऽपि प्रशंसको अनुप्रेषको वा नास्ति। कोऽपि सहायः नास्ति। भगवानेव सहायः इति तस्य विश्वासः। भवगति यः विश्वसिति तस्य न कदापि कष्टं वा नष्टं वा भावति। प्रत्युत अभीष्टं सिध्यति।
 क) भगवानेव सहायः इति कस्य विश्वासः ?

- ख) तादृशीं सभां प्रवेष्टुं कः प्रायतत ?
 ग) परम् कस्मै अवकाशं कः प्रयच्छति ?
 घ) सिध्यति इत्यत्र कः लकारः ?

ख) पुरा भारतस्य सर्वभागेषु संस्कृतं राष्ट्रभाषा बभूव। इत्ययमेव सर्वभागेषु सर्वेषां विज्ञान-दर्शन-धर्माणां वेदोपनिषद्रामायणमहाभारतनाट्य-शास्त्रमहाकाव्यादीनां तेषां रचयितृणां च प्रभावोऽभवत् । रामकृष्ण-महावीर-गौतम-शङ्कराचार्यादीनां परिभ्रमणोपदेशभूमिः प्रायः भारते सवत्रैवासीत्। देशेऽस्मिन्नधुनापि प्रायः भारते सर्वत्रैव सामाजिकव्यवस्थैकरूपैव वर्तते।

- क) देशे अधुना सामाजिकव्यवस्था कथमस्ति ?
 ख) पुरा भारतस्य सर्वभागेषु किं राष्ट्रभाषा बभूव ?
 ग) विज्ञान-दर्शन-धर्माणां प्रभावः कुत्र अभवत् ?
 घ) केषां परिभ्रमणोपदेशभूमिः भारते सवत्रैवासीत् ?

प्र. 11 अधोलिखितपद्यांशौ पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

2 x 4

- क) गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति,
 ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः।
 आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
 समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः।।
 क) गुणाः कं प्राप्य दोषाः भवन्ति ?
 ख) गुणाः केषु गुणाः भवन्ति ?
 ग) नद्यः कीदृश्यः प्रवहन्ति ?
 घ) नद्यः कम् आसाद्य अपेयाः भवन्ति ?
- ख) कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजाः।
 कालः सुप्तेषु जागर्ति, कालो हि दुरतिक्रमः।।
 क) कः संहरते प्रजाः ?
 ख) कालः केषु जागर्ति ?
 ग) कालः कानि पचति ?
 घ) कः हि दुरतिक्रमः ?

प्र. 12 प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्तकस्य सुभाषितद्वयं लिखत - 4

प्र. 13 प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत -

4

- (पृथिव्याम्, सर्ववेदसं, व, मानवः)
 क) समानी आकूतिः।
 ख) वाजश्रवसः ददौ।
 ग) मननात् भवति।

घ) स्थितः इव मानदण्डः ।

प्र. 14 क) अधोलिखितेषु एकस्य साहित्यिकं परिचयं लिखत – 2 x 2

क) महाकाव्यम् ख) रामायणम् ग) महाभारतम्

ख) अधोलिखितेषु एकस्य कवेः सङ्क्षिप्तपरिचयं लिखत –

क) वेदव्यासः ख) कालिदासः ग) भासः

प्र. 15 पञ्च-अशुद्धकारकवाक्यानां शुद्धिः करणीया – 5

- क) दिनेशः महेशं सह गच्छति ।
ख) सरस्वतीं नमः ।
ग) वृक्षस्य फलं पतति ।
घ) गृहात् पुरतः देवालयः अस्ति ।
ङ) राकेशः क्रिकेट्क्रीडायाः निपुणः अस्ति ।

प्र. 16 प्रदत्तैः शब्दैः अनुच्छेदलेखनं कुरुत – 4

(आधारोऽस्ति, पर्यावरणं, आक्सीजनवायुं, कार्बनडाईआक्साइडवायुं, स्वस्थं, वृक्षाः, कुर्वन्ति, वायुं, आक्सीजनवायुं)

स्वस्थं पर्यावरणम् अस्माकं जीवनस्य ।
पर्यावरणस्य चाधाराः पुष्पिताः पल्लविताः भवन्ति । वृक्षाः
स्वस्थं कुर्वन्ति । ते मानवैः परित्यक्तान् वातावरणे च प्रसृतान् अन्यान् प्रदूषितान्
वायून् उदस्थान् । प्रत्येकं प्राणी श्वसनक्रियायां गृह्णाति ।
कार्बनडाईआक्साइड बहिः विसृजति । वृक्षाः च गृह्णन्ति
च विसृजन्ति । अनेन पर्यावरणं भवति ।

प्र. 17 क) श्रृङ्गाररसस्य एकम् उदाहरणं लिखत – 2X3

- ख) 'वसन्ततिलका' छन्दसः एकम् उदाहरणं लिखत –
ग) 'यमक' अलङ्कारस्य लक्षणम् उदाहरणं च लिखत –

प्र. 18 अधोलिखित-अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – 4

कुटिलाः जनाः स्वभावेन परेषाम् अहितम् इच्छन्ति । तेषां शक्तिः परेषां
पीडनाय, बुद्धिः च परेषां वञ्चनाय भवति । तेषां मनसि अन्यत्, वचसि अन्यत्,
कर्मणि च अन्यत् भवति । शान्तिवचनानि तान् सन्मार्गं आनेतुं न प्रभवन्ति ।
शुनः पुच्छः प्रयत्नेनापि कुटिलतां न त्यजति । दुग्धं पीत्वा अपि सर्पाः विषं न
त्यजन्ति । कुटिलाः कुटिलतया एव सन्मार्गम् आश्रयन्ति ।

- (क) कीदृशाः जनाः कुटिलतया एव सन्मार्गम् आश्रयन्ति ।
(ख) कुटिलानां शक्तिः किमर्थं भवति ।
(ग) के दुग्धं पीत्वा अपि विषं न त्यजन्ति ।
(घ) कीदृशानि वचनानि कुटिलान् सन्मार्गे आनेतुं न प्रभवन्ति ।

प्र. 19 भ्रमणार्थं गमनाय मित्रम् आह्वयितुम् मित्राय एकं पत्रं लिखत – 4

अथवा

अध्ययानस्य सूचनाविषये स्वस्य पित्रे एकं पत्रं लिखत –

प्र. 20 अधोलिखितेषु एकस्मिन् विषये शतशब्देषु निबन्धं लिखत –

10

- क) भारते नारीणां प्रतिष्ठा
ख) देशभक्तिः
ग) अनुशासनम्
घ) भारतीय संस्कृतिः

प्रादर्श – उत्तरपत्रम्
विषय :- संस्कृतम् (विशिष्टम्)
कक्षा – द्वादशी (XII)

समय :- घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः—100

उत्तरम्—1

- (क) ब— दीर्घसन्धिः
- (ख) अ – व्यञ्जनसन्धिः
- (ग) द— यण्सन्धिः
- (घ) ब— तत्पुरुषः
- (ङ) अ— द्विगुः
- (च) स— सहर्षम्

उत्तरम् 2

- (क) द— इति
- (ख) अ— सह
- (ग) ब—रामः

उत्तरम्—3

- (क) द—लट्लकारः
- (ख) ब— प्रथमपुरुषः
- (ग) अ— लोट्लकारः
- (घ) द— द्वितीया
- (ङ) अ— चतुर्थी
- (च) द— सुधी

उत्तर 4

- (क) ब—ल्यप्
- (ख) स—तव्यत्
- (ग) ब— परिशीलयितुम्

उत्तरम् 5

- (क) ब— एकः
- (ख) अ—सङ्कल्पः
- (ग) ब— जागृतम्
- (घ) अ— जन्म
- (ङ) ब— नृपः

उत्तरम् 6

- (क) अ— तिलेभ्यो
- (ख) ब— यस्य

उत्तरम् 7

| अ | आ |
|-------------------|------------|
| (क) पूर्णमदः | पूर्णमिदम् |
| (ख) अर्द्धावलीढैः | दर्भैः |
| (ग) मृदुनि | मृगशरीरे |
| (घ) सुदर्शनचक्रम् | विष्णुः |

उत्तरम् -8

- (क) सर्वत्र
- (ख) तिस्रः
- (ग) कालिदासस्य
- (घ) लोचनम्

उत्तरम् 9

- (क) पीतोदकाः जग्धतृणाः दुग्धदोहाः निरिन्द्रियाः धेनवः दाने आसन् ।
- (ख) अष्टावक्रं दृष्ट्वा सर्वे उच्चैः हसितवन्तः
- (ग) अनर्थाः छिद्रेषु बहुली भवन्ति ।

उत्तरम् 10

- (क) (क) भगवानेव सहायः इति अष्टावक्रस्य विश्वासः ।
 (ख) तादृशीं सभां प्रवेष्टुम् अष्टावक्रः प्रायतत ।
 (ग) परम् अष्टावक्राय अवकाशं कः प्रयच्छति ।
 (घ) 'सिध्यति' इत्यत्र लट्लकारः ।
- (ख) (क) देशे अघुना सामाजिकव्यवस्था एकरूपैव वर्तते ।
 (ख) पुरा भारतस्य सर्वभागेषु संस्कृतं राष्ट्रभाषा आसीत् ।
 (ग) विज्ञान-दर्शन- धर्माणां प्रभावः सर्वभागेषु अभवत् ।
 (घ) रामकृष्ण-महावीर-गौतम-शङ्कराचार्यादीनां परिभ्रमणोपदेशभूमिः प्रायः
 भारते सर्वत्रैवासीत् ।

उत्तर 11

- (क) (क) गुणाः निर्गुणं प्राप्य दोषाः भवन्ति ।
 (ख) गुणाः गुणज्ञेषु गुणाः भवन्ति ।
 (ग) नद्यः आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति ।
 (घ) नद्यः समुद्रम् आसाद्य अपेयाः भवन्ति ।
- (ख) (क) कालः संहरते प्रजाः ।
 (ख) कालः सुप्तेषु जागर्ति ।
 (ग) कालः भूतानि पचति ।
 (घ) कालः हि दुरतिक्रमः ।

उत्तरम् 12 – प्रत्येकशुद्धसुभाषितस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।

- उत्तरम् 13 (क) व
 (ख) सर्ववेदसं
 (ग) मानवः
 (घ) पृथिव्याम्

- उत्तरम् 14** (क) शुद्धसाहित्यिकपरिचयस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।
 (ख) कवेः शुद्धपरिचयस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।
- उत्तर 15** (क) दिनेशः महेशेन सह गच्छति ।
 (ख) सरस्वत्यै नमः ।
 (ग) वृक्षात् फलं पतति ।
 (घ) गृहस्य पुरतः देवालयः अस्ति ।
 (ङ.) राकेशः क्रिकेट्क्रीडायां निपुणः अस्ति ।
- उत्तरम् 16** स्वस्थं पर्यावरणम् अस्माकं जीवनस्य आधारोऽस्ति । पर्यावरणस्य चाधाराः पुष्पिताः पल्लविताः वृक्षाः भवन्ति । वृक्षाः पर्यावरणं स्वस्थं कुर्वन्ति । ते मानवैः परित्यक्तान् वातावरणे च प्रसृतान् अन्यान् प्रदूषितान् वायून् उदस्थान् कुर्वन्ति । प्रत्येकं प्राणी श्वसनक्रियायाम् आक्सीजनवायुं गृह्णाति । कार्बनडाईआक्साइडवायुं बहिः विसृजति । वृक्षाः च कार्बनडाईआक्साइडवायुं गृह्णन्ति आक्सीजनवायुं च विसृजन्ति । अनेन पर्यावरणं स्वस्थं भवति ।
- उत्तरम् 17** (क) शुद्धोदाहरणस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।
 (ख) छन्दसः शुद्धोदाहरणस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।
 (ग) लक्षणस्य शुद्धोदाहरणस्य कृते च अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।
- उत्तरम् 18** (क) कुटिलाः जनाः कुटिलतया एव सन्मार्गम् आश्रयन्ति ।
 (ख) कुटिलानां शक्तिः परेषां पीडनाय भवति ।
 (ग) सर्पाः दुग्धं पीत्वा अपि विषं न त्यजन्ति ।
 (घ) शान्तिवचनानि कुटिलान् सन्मार्गे आनेतुं न प्रभवन्ति ।
- उत्तरम् 19** पत्रे सङ्केतं सम्बोधनं दिनाङ्कादिकं च दृष्ट्वा शुद्धपत्रस्य कृते चत्वारः अङ्काः प्रदानीयाः ।
- उत्तरम् 20** सम्पूर्णशुद्धनिबन्धस्य कृते दश अङ्काः प्रदानीयाः ।